

Markkina- ja valvontasääntelyn koordinaatioryhmä: kirjallinen menettely 31.3.2020 - 14.4.2020
Muistio 3: valehenkilöllisyys

Markkina- ja valvonta-asetus (EU) 2019/1020 – kansallisesti säädettävä valtuudet ostaa tuotteenäytteitä myös valehenkilöllisyyden turvin

Markkina- ja valvonta-asetuksen 14 artiklan j) kohdan mukaan valvontaviranomaisella tulee olla valtuudet ostaa tuotteenäytteitä, myös valehenkilöllisyyden turvin, ja tutkia ja käänteismallintaa niitä vaatimustenvastaisuuden havaitsemiseksi ja näytön hankkimiseksi.

1. Nykytila

Markkina- ja valvontalakiin ei tällä hetkellä sisälly nimenomaista toimivaltuutta hankkia valvontaa varten tuotteita valehenkilöllisyyttä käyttäen.

Yleistä oikeutta tuotteiden hankkimiseen valvontatarkoituksessa valehenkilöllisyyden turvin ei ole. Elintarvikelain 50 §:stä (1397/2019), kasvinterveyslain (1110/2019) 17 §:stä ja siemenlain (600/2019) 29 §:stä löytyy hieman vastaavanlainen toimivaltuus, joskaan varsinaista valehenkilöllisyyden käyttöä ei ole sallittu, vaan näytteiden hankkiminen on sallittu mobiilisovellusten välityksellä tunnistautumatta. Viranomaisen on näytteen saatuaan ilmoitettava toimijalle, että näyte on tällä tavoin tilattu virallista valvontaa varten. Laissa kuitintarjoamisvelvollisuudesta käteiskaupassa (658/2013) on myös säädetty toimivaltuudesta tehdä koeostoja (5 §).

Poliisin peitetoiminnasta, mukaan lukien valehenkilöllisyyden käytöstä, säädetään poliisilaissa (872/2011). Markkina- ja valvonnassa valvontaviranomaisten toimivaltuudet eivät kuitenkaan jatkossakaan menisi yhtä pitkälle kuin poliisin peitetoiminnassa, vaan toimivaltuudet rajoittuisivat tavallisten siviilioikeudellisten oikeustoimien suorittamiseen.

Kuluttajaviranomaisten yhteistyötä koskevassa ns. CPC-asetuksessa (EU) 2017/2394 on säädetty myös valehenkilöllisyyden käytöstä valvonnassa testiostojen yhteydessä. CPC-asetuksen täytäntöönpanemiseksi vireillä olevassa hallituksen esityksessä (HE 54/2019) on ehdotettu säännöstä myös koeostoista ja valehenkilöllisyyden käytöstä.

2. Ratkaisuehdotus

CPC-asetuksen täytäntöönpanemiseksi annetussa hallituksen esityksessä (HE 54/2019) ehdotettua pykälää voidaan pitää mallina myös markkina- ja valvonta-asetuksen valehenkilöllisyyttä koskevan säännöksen täytäntöönpanossa. Arviomme mukaan koeosto ei kuitenkaan terminä sovellu markkina- ja valvontaan yhtä hyvin, sillä valehenkilöllisyyden käytön tavoitteet ovat erilaiset. Markkina- ja valvonnassa tavoitteena on saada tuote tai näyte valvontaa varten, kun taas kuluttajaviranomaisten valvonnassa usein tavoitteena on valvoa ostotapahtumaa. Alla on alustava pykäläluonnos, johon on sisällytetty myös tietosuoja- ja valtuutetun HE 54/2019:n yhteydessä edellyttämä vaatimus valehenkilöllisyyden käytöstä ilmoittamisesta rekisterinpitäjälle. Säännöstä ehdotettaisiin markkina- ja valvontalakiin.

”Oikeus hankkia tuotteita valehenkilöllisyyttä käyttäen

Markkina- ja valvontaviranomaisella on oikeus hankkia tuotteita tutkittavaksi valehenkilöllisyyttä käyttäen, jos se on tarpeen tuotteen vaatimustenmukaisuuden valvomiseksi.

Markkinavalvontaviranomaisen on ilmoitettava valehenkilöllisyyden käytöstä talouden toimijalle ja luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus) 4 artiklan 7 kohdassa tarkoitettulle rekisterinpitäjälle niin pian, kuin se on valehenkilöllisyyden käytön tarkoitusta vaarantamatta mahdollista.

3. Perustuslaki

Edellä mainittu hallituksen esitys (HE 54/2019) on käsitelty perustuslakivaliokunnassa, eikä koeos-
tojen osalta edellytetty muutoksia.

Hallinnon lainalaisuuden kannalta on tärkeää, että valvontaviranomaisen toimivaltuudet rajoittuvat tavallisten siviilioikeudellisten oikeustoimien suorittamiseen. Valehenkilöllisyyden käytöltä edellytettäisiin tarpeellisuutta tuotteen vaatimustenmukaisuuden valvomiseksi.

4. Kysymyksiä

Ehdotukseen ei sisälly säännöstä, jonka perusteella markkinavalvontaviranomainen voisi saada käyttöönsä valehenkilöllisyyden käyttöä varten laadittuja/valmistettuja vääriä asiakirjoja (henkilötunnus, luottokortti jne). Käytännössä tämä rajoittaa valehenkilöllisyyden käyttöä monissa tilanteissa. Vastaavaa säännöstä ei sisälly myöskään CPC-asetuksen täytäntöönpanoa koskevaan esitykseen (HE 54/2019) ja tuossa yhteydessä on todettu, että tällaisen mahdollisuuden luominen valvontaviranomaisille olisi käytännössä hankala toteuttaa ja siinä määrin periaatteellisesti merkittävä muutos nykytilaan, ettei uudistusta pidetty tuossa yhteydessä toteuttamiskelpoisena.